

Classificatiesystemen van de Engelse imperatiefzin

door

T. DE RYCKER

1. INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

1.1. In deze korte bijdrage wil ik, uitgaande van een kritisch overzicht van de meer recente en vooral syntactisch gerichte literatuur, een voorstel formuleren met betrekking tot de vraag op welke manier de Engelse imperatiefzin, d.w.z. taalkundige uitdrukkingen van het type

- (1) Jump.
- (2) Open the door.
- (3) Put the flowers on the table.

systematisch in afzonderlijke vormcategorieën kan worden ingedeeld en op grond van welke classificatieprincipes. Het is duidelijk dat dit onderzoeksthema niet volkomen los staat van een aantal verwante beschrijvingsproblemen, zoals de afbakening van de imperatieve zin t.o.v. andere formeel en/of functioneel gelijkaardige zinspatronen en de vraag of hij een klasse of zich vormt dan wel een onderdeel van een grotere zinseenheid. Vanuit algemeen taalkundige hoek zal hierbij bovendien aandacht moeten worden besteed aan de noties „zinstype” en „zinssubtype” alsook aan hun specifieke toepassing m.b.t. de Engelse imperatiefzin zelf.

Gezien de waarde die de hedendaagse taalwetenschap hecht aan taalgebruik en pragmatiek (zie bv. LEVINSON 1983: 35ff), wordt er de laatste tijd ook bij de studie van de imperatief beduidend minder belangstelling getoond voor problemen van structurele aard dan voor zijn gebruiksmogelijkheden in talige communicatie (bv. ERVIN-TRIPP 1976, SCHMERLING 1982, SPRINGORUM 1982, BLUM-KULKA en OLSHTAIN 1984, LARREYA 1984, WEIGEL en WEIGEL 1985, en PUFAHL BAX 1986)¹. Toch wil ik mij in deze uiteenzetting op de eerste plaats beperken tot de strikt uiterlijke kenmerken van de imperatiefzin, d.w.z. tot de objectief waarneembare oppervlaktestructuren waaronder hij zich vertoont, en wel om de volgende redenen.

1. Dit geldt eveneens, weliswaar in mindere mate, voor de studie van zijn semantische eigenschappen en coherentie als propositie (zie bv. HUNTLEY 1984, EGBE 1985: 231ff en GEUKENS 1986: 327ff).

1.2 Wie de jongste ontwikkelingen in de pragmatische en/of gespreksanalytische beschrijving van imperatieve bestudeert, stelt namelijk vast dat de klemtoon vrijwel uitsluitend wordt gelegd op slechts één zinsconstructie, met name, subjectloze imperatieve van de tweede persoon (zie bv. (1), (2) en (3)). Zoals ook STEIN (1976: 83) al opmerkte i.v.m. vroegere transformationele benaderingswijzen, leidt deze vaak impliciete vernauwing van het onderzoeksveld onvermijdelijk tot veralgemenende uitspraken die de vormelijke heterogeniteit van de imperatieve zinscategorie en dus ook van haar verschillende funktionele mogelijkheden onvoldoende weerspiegelen (zie echter DAVIES 1986 en HAMBLIN 1987). Al neemt de ongemarkeerde structuur van de tweede persoon ontegensprekelijk een belangrijke plaats in binnen het ruime syntactische bereik van de imperatiefzin (zie o.a. QUIRK *et al.* 1985: 830), een semantische, pragmatische of conversationele analyse die van bij de aanvang observationele adequaatheid beoogt, kan de andere imperatieve constructies niet zonder meer over het hoofd zien, net zomin als hun onderlinge verbanden.

Wat bij een evaluatie van de recente literatuur eveneens opvalt, is dat het onderzoek naar taalhandelingen en hun grammaticale formuleringmogelijkheden vooral aandacht schenkt aan de pragmatische verschilpunten en overeenkomsten tussen de belangrijkste zinspatronen, maar zonder hierbij altijd voldoende rekening te houden met de structurele variatie binnen elk zinstype afzonderlijk. Door enkel en alleen uit te gaan van funktionele begrippen, loopt men namelijk het risico de imperatiefzin gemakshalve als een homogeen linguïstisch verschijnsel te gaan beschouwen en hem uitsluitend te benaderen als een van de talrijke taaluitingen, waarmee binnen een welbepaalde communicatieve context een directieve of andere handeling kan worden verricht (bv. LABOV en FANSHEL 1977: 77-86, HERRMANN 1983: 112ff, LEECH 1983: 105-107, LARREYA 1984: 225ff en BLUM-KULKA 1987). De imperatieve zinscategorie wordt m.a.w. binnen dit ruimere onderzoekskader grotendeels vereenzelvigd met slechts één vormelijke constructiemogelijkheid die bovendien maar eerst bestudeerd wordt in zoverre zij de prototypische realisering van directieve taaldaden is. Deze betrekkelijk enge opvatting heeft in de praktijk ongetwijfeld tot belangrijke inzichten geleid, wat m.i. echter niet wegneemt dat een pragmatische en/of conversationele analyse van de imperatiefzin pas dan volledig geslaagd kan worden genoemd, als zij alle vormvarianten en niet enkel de meest voorkomende op gelijke voet behandelt. Wat deze laatste opmerking betreft, is het duidelijk dat de verschillende vormvarianten niet elk op zich maar zoveel mogelijk in onderlinge samenhang moeten worden beschreven.

1.3. Uiteraard is het opstellen van een classificatiesysteem waarbinnen de imperatieve zinsstructuren logisch en systematisch geordend zijn niet enkel relevant, zoals hierboven geargumenteed, als een apriori voor heel wat functioneel onderzoek, maar kan het eveneens een zinvolle bijdrage leveren tot hun synchrone syntactische beschrijving zelf. In tegenstelling tot de meer theoretische classificatievoorstellen die hier zullen worden besproken, wil ik in deze uiteenzetting de vormelijke indeling van imperatiefzinnen echter ook vanuit een empirisch-inductieve hoek belichten, en met name op basis van een omvangrijk corpus taalfeiten. Ondanks de vaak gerechtvaardigde methodologische kritiek waarmee deze werkwijze heeft af te rekenen (zie o.a. PALMER 1974: 7-9 en VAN DEN TOORN 1978: 144ff), valt het niet te ontkennen dat een nauwkeurige vergelijking van classificatiesystemen die binnen een bepaalde grammaticale stroming syntactisch consistent zijn opgebouwd ook oog moet hebben voor de mate waarin zij met de eigenlijke taalrealiteit (en vooral zoals deze zich concreet manifesteert in sociale interactie tussen individuen) overeenstemmen. Gezien het belang van alledaagse gesprekken als bron en toetssteen voor zowel de formele als functionalistische studie van verbale communicatie (zie bv. VAN DIJK 1978: 259, GOODWIN 1981: 12 en LEVINSON 1983: 284), heb ik voor het empirische gedeelte van dit onderzoek dan ook een beroep gedaan op een aantal natuurlijke conversaties in de Engelse standaardtaal. Dit corpus van gesprekken omvat meer specifiek 200.000 woorden informele interactie en werd evenwichtig samengesteld aan de hand van enerzijds de „Survey of English Usage” (zie SVARTVIK en QUIRK 1980) en anderzijds een zestal hedendaagse toneelstukken (voor een verantwoording van dit laatste, zie bv. MCHOUL 1987). In totaal konden zo niet minder dan 856 imperatieve zinnen worden verzameld. Het is dit gegevensbestand waarvan de voornaamste structurele en distributionele eigenschappen zullen worden behandeld naar het einde van deze bijdrage toe.

2. EEN SYNTACTISCHE OMSCHRIJVING VAN DE IMPERATIEFZIN

2.1. Binnen de traditionele Engelse spraakkunst zoals zij door haar hedendaagse aanhangers opgevat en beoefend wordt (zie bv. QUIRK *et al.* 1985: 827), wordt de imperatiefzin over het algemeen gedefinieerd als een syntactische constructie die meestal zonder grammaticaal uitgedrukt subject voorkomt en waarvan de werkwoordelijke constituent als voornaamste vorm een infinitief bevat, al dan niet gevolgd door andere zinscomponenten zoals objecten of bijwoordelijke bepalingen (zie de voorbeeldzinnen hierboven). Hoewel het hierbij

geenszins duidelijk is of deze morfologisch ongemarkeerde werkwoordsvorm ook een persoonsvorm is (zie o.a. HUDDLESTON 1984: 359, HALLIDAY 1985: 85 en QUIRK *et al.* 1985: 149-150) en evenmin welke zinsconstructies er juist aan de hierboven gegeven bepaling beantwoorden (voor een uitvoerige discussie, zie DAVIES 1985: 1-5), is vrijwel iedereen het erover eens dat de Engelse imperatief als concept in de eerste plaats een zinstype is en dus niet, wat men vroeger wel eens aannam, een werkwoord in de gebiedende wijs (bv. POUTSMA 1926: 200-202 en CURME 1931: 430) of een betekenis-categorie zoals „request” of de uitdrukking van een verzoek (bv. Fries 1952: 47ff en JESPERSEN 1954: 468)².

Volgens SADOCK en ZWICKY (1985: 155) kan het algemene begrip „zinstype” het best omschreven worden als „a coincidence of grammatical structure and conventional conversational use”. Ondanks de vele zinspatronen waarover de taalgebruiker beschikt om verbale intenties uit te drukken, is er namelijk een beperkt aantal van frequent terugkerende structuren die karakteristiek samenvallen met het uitvoeren van slechts een bepaalde taalhandeling. SADOCK en ZWICKY (1985: 158-159) stellen verder vast dat deze zogenaamde zinstypen zich niet willekeurig t.o.v. elkaar gedragen, maar veeleer een systeem vormen, en wel in tenminste twee opzichten:

there are sets of corresponding sentences, the members of which differ only in belonging to different types, and second, the types are mutually exclusive, no sentence being simultaneously of two different types.

Wat nu het Engels betreft, wordt er algemeen aanvaard dat dit zinstypesysteem in ieder geval uit de volgende drie basistermen is opgebouwd: interrogatieve zinnen, imperatieve zinnen en declaratieve zinnen (zie bv. LEVINSON 1983: 242-243, HUDDLESTON 1984: 350ff, HALLIDAY 1985: 68ff, QUIRK *et al.* 1985: 803-804 en GEUKENS 1986: 55). Deze drie zinstypes verschillen niet alleen syntactisch van elkaar, maar ook pragmatisch, d.w.z. op het gebied van hun „characteristic use” (LYONS 1981: 28)³. Zoals talrijke voorbeelden uit de zojuist vermelde literatuur bovendien aantonen, voldoen declaratieve, interrogatieve en imperatieve constructies probleemloos aan de twee

2. In het licht van bovenstaande definitie worden pragmatisch verwante zinsstructuren zoals

- (1) Could you shut the door?
(2) You will shut the door.

in de regel dus niet als imperatieve zinnen beschouwd, dit in tegenstelling tot bv. de transformationele zienswijze hierop in de jaren zestig (zie bv. KATZ en POSTAL 1964: 74-79, THORNE 1966 of ARBINI 1969).

3. Wat dit karakteristieke of conventionele gebruik betreft, wordt er meestal verondersteld dat „these three sentence-types express the illocutions of questioning, requesting (or ordering) and stating” (LEVINSON 1983: 242).

hierboven aangehaalde kenmerken en kunnen op die manier samen als een systeem van elkaar uitsluitende zinsklassen worden beschouwd⁴.

2.2. M.b.t. de vormelijke opposities binnen het Engelse zinstype-systeem moet hier volledigheidshalve worden opgemerkt dat de imperatiefzin zich niet enkel van de andere hoofdstructuren onderscheidt door zijn subjectloosheid of ongemarkeerde werkwoordsvorm, maar eveneens, zoals overigens bekend, door een betrekkelijk groot aantal andere en vaak afwijkende grammaticale eigenschappen (zie bv. DAVIES 1986: 5-18 en AARTS 1987)⁵. Omdat niet al deze verschillpunten voor het verdere verloop van de uiteenzetting even relevant zijn, wil ik mij hier echter beperken tot een summierere behandeling van slechts vier bijkomende aspecten.

Om te beginnen, ofschoon imperatieve zinnen het door de band zonder onderwerp kunnen stellen, is toevoeging van een lexicale persoonsaanduiding in subjectpositie niet volledig uitgesloten. Uit de volgende voorbeelden blijkt bovendien dat het subject niet alleen van de tweede persoon kan zijn, maar ook in bepaalde omstandigheden van de eerste of derde persoon:

You be quiet!

- (5) Everybody shut their eyes.
- (6) Let me think what to do next.
- (7) Let us/Let's all work hard.
- (8) Let each man decide for himself.

Het merkwaardige hierbij is natuurlijk dat de distributie van subjecten in grote lijnen overeenstemt met het onderscheid tussen imperatieve constructies met „grammaticalised” *let* (zie hiervoor HUDDLESTON 1984: 361) en die zonder *let*. Zoals DAVIES (1986: 6) vaststelt, vullen beide imperatiefvarianten elkaar aan doordat zij elk, met uitzondering van onbepaalde voornaamwoorden van de derde persoon (bv. *someone*) alsook eigennamen, uitsluitend van elkaar verschillende subjectmogelijkheden toelaten. Een tweede belangrijk

4. HUDDLESTON (1984: 350) illustreert dit bv. met behulp van de volgende reeks zinnen:

- (1) You made a good job of it.
- (2) Did you make a good job of it?
- (3) Make a good job of it.

Het is duidelijk dat deze taaluitingen die referentieel in aanzienlijke mate met elkaar overeenstemmen, qua syntactische constructie tot elkaar uitsluitende zinstypen behoren.

5. Zo kunnen bv. imperatiefconstructies anders dan declaratieven of interrogatieven niet als ondergeschikte zinnen worden aangewend (zie bv. HUNTLEY 1984: 116, QUIRK *et al.* 1985: 987-988 en AARTS 1987: 237). Tevens laten zij geen tijdsaanduidingen in het verleden toe (voor een bespreking zie bv. DE RYCKER 1984: 78-81), evenmin als modale werkwoorden en een aantal betekenisklassen van bijwoordelijke bepalingen (zie o.a. AARTS 1987).

punt is dat ontkenning bij imperatieven niet op hetzelfde neerkomt als voor declaratieve of interrogatieve constructies. Een vergelijking van de manier waarop negatie van de werkwoordelijke groep voor elk van hen wordt gerealiseerd, toont immers aan dat het element *don't* dat in imperatiefzinnen optreedt niet zonder meer geanalyseerd kan worden als een samentrekking van het „ondersteunende” hulpwerkwoord *do* and het partikel *not* zoals dit in de andere zinstypen wordt aangetroffen. Uit volgende grammaticaliteitsoordelen

- (9) Don't be rude.
- (10) * He doesn't be rude.
- (11) Don't be misled by his flattery.
- (12) * I don't be misled by his flattery.

kan er geconcludeerd worden dat de *don't* aan het begin van imperatieven niet wordt ingevoerd om de afwezigheid van een mogelijke „operator” (d.w.z. het eerste hulpwerkwoord van een samengestelde verbale vorm) goed te maken, maar veeleer optreedt als een aparte „introductory imperative marker” (QUIRK *et al.* 1985: 833). Het ontkenkende element *don't* „is developing the role of a general negation-particle” (HAMBLIN 1987: 60). Voor een gelijkaardige analyse kan er in dit verband ook worden verwezen naar bv. PALMER (1974: 33), SCHMERLING (1982: 203) en HUNTLEY (1984: 117)⁶. Een derde opzicht waarin de imperatief zich onderscheidt van declaratieve of interrogatieve zinnen heeft te maken met de typische manier waarop hij grammaticaal omspringt met de uitdrukking van aandrang of emfaze. Net zomin als bij negatie kan het beklemtoonde hulpwerkwoord *do* dat hiervoor in positieve declaratiefzinnen wordt gebruikt echter volledig worden gelijkgeschakeld met de oppervlaktevorm *do* van emfatische imperatiefconstructies zoals:

- (13) Do open the door.
- (14) Do let's go for a walk.
- (15) Do be careful.

In navolging van QUIRK *et al.* (1985: 833), AARTS (1987: 236) en anderen wordt hij doorgaans dan ook behandeld als een inleidend persuasief element waarvan het gebruik, net zoals bij *don't*, eigen is

6. Merk op dat niet iedereen met deze syntactische zienswijze die *don't* in imperatiefzinnen niet als een vorm van het gewone hulpwerkwoord *do* maar als een afzonderlijk negatiekenteken beschrijft op dezelfde overtuigende manier meegaat (voor een kritische evaluatie van de meest aangehaalde argumenten, zie bv. DAVIES 1986: 112-118). Toch is het treffend dat het Engels hierin geenszins een volledig alleenstaand geval vormt. Uitgaande van een groot aantal verschillende talen komen SADOCK en ZWICKY (1985: 175) immers tot de conclusie dat

Roughly half the languages we surveyed have a negative marker in sentences with imperative meaning which is not the same as the one found in other sentence types.

aan imperatieve zinnen. Tenslotte wordt de Engelse imperatiefzin ook nog gekenmerkt door de mogelijke aanwezigheid van „grammaticaalised *let*” (zie voorbeeldzinnen (6), (7) en (8)). In tegenstelling tot het gewone zelfstandige werkwoord *let* in de betekenis van *permit* of *allow* (het zgn. „lexical *let*”) kan deze vorm dus niet worden aangetroffen in zinspatronen van het declaratieve of interrogatieve type. Hoewel *let*-zinnen qua analyse een erg controversieel onderwerp zijn en op grond van bepaalde karakteristieken zelfs niet altijd tot de zinsklasse van imperatieven kunnen worden gerekend (zie bv. SEPPÄNEN 1977: 523-524, TREGIDGO 1982, HUDDLESTON 1984: 362 en HAMBLIN 1987: 59-60), wil ik hier gemakshalve het standpunt van DAVIES (1986: 250) innemen dat

although *let* functions merely as an introductory [...] marker, syntactically it still has the status of main verb of an imperative, at least in British English⁷.

Traditioneel beschouwt men dan *let* als een werkwoordsvorm gevolgd door een grammaticaal subject in de accusatief, maar dat in zoverre zijn optreden beperkt blijft tot imperatiefzinnen toch gelijktijdig als „no more than an introductory particle” (QUIRK *et al.* 1985: 830) fungeert, en op dit punt dus in essentie parallel is aan *don't* en *do*.

2.3. In het voorgaande heb ik kort een aantal hoofdzinsconstructies toegelicht die aan de ene kant vrijwel algemeen verondersteld worden te beantwoorden aan de syntactische bepaling van de imperatiefzin, maar zich aan de andere kant duidelijk van zijn meest prototypische vormexponent onderscheiden door de toevoeging van een grammaticaal subject en/of inleidende „merktekens” zoals *let*, *don't* en *do*. Hoewel de plaats ontbreekt om de onderliggende aannames i.v.m. hun formele beschrijving uitvoerig te verantwoorden, moeten deze structuurmogelijkheden hier echter voornamelijk onder de aandacht worden gebracht omwille van hun relevantie en toepassing als classificatorische principes in de geraadpleegde literatuur. Om de verschillende imperatieve varianten methodisch en exhaustief voor te stellen, gaat men namelijk in eerste instantie rekening houden met de aanwezigheid resp. afwezigheid van de vier bovengenoemde oppervlaktetoevoegingen afzonderlijk, maar tevens met hun onderlinge compatibiliteit of verbindbaarheid binnen een en dezelfde zin. Wat dit laatste betreft, willen de intuïties m.b.t. de welgevormdheid van be-

7. Met name bij imperatieven waarin de vorm *let* wordt gevolgd door een subject van de eerste persoon meervoud (samengetrokken tot *let's*) is zijn beschrijving als werkwoordsvorm voor het Amerikaans Engels niet altijd synchroon relevant meer (voor meer details, zie o.a. QUIRK *et al.* 1985: 148, 830).

paalde imperatiefzinnen nogal eens uiteenlopen, vooral als het gaat om constructies die worden ingeleid door het emphatische element *do* (zie bv. DAVIES 1986: 87-88). Over het algemeen worden behalve de hierboven gegeven voorbeeldzinnen de volgende verbindingen van een of meer „introductory markers” (met of zonder uitgedrukt subject) in de meeste referentiegrammatica’s van het Engels als syntactisch aanvaardbare zinnen beschouwd (zie bv. QUIRK *et al.* 1985: 827ff):

- (16) Don't you open the door⁸.
- (17) Don't anyone open the door⁹.
- (18) Don't let's open the door.
- (19) Don't let me open the door.
- (20) Don't let anyone open the door.
- (21) Let's not open the door.
- (22) Let me not open the door.
- (23) Let not anyone open the door⁹.
- (24) Do let me open the door.

Het spreekt vanzelf dat de verschillen en overeenkomsten tussen deze imperatieve constructievarianten op een meer stelselmatige wijze kunnen worden benaderd dan deze opsomming suggereert, maar dit leidt ons tot het volgende onderdeel van de uiteenzetting.

3. RECENTE CLASSIFICATIES VAN DE IMPERATIEF

3.1. Hoewel de syntaxis van de Engelse imperatiefzin vanuit een groot aantal theoretische hoeken bestudeerd is en de literatuur over dit onderwerp dan ook betrekkelijk omvangrijk mag worden genoemd (zie bv. AARTS 1979: 7, 1987: 246), is de vormelijke verscheidenheid binnen deze zinscategorïe zelf niet altijd het voorwerp van grondig onderzoek geweest. In grote lijnen kan men stellen dat de meeste traditionele, structuralistische en transformationele grammatici de mogelijke oppervlaktevormen wel degelijk onderscheiden, maar deze ofwel niet altijd tegelijkertijd als imperatieve constructies beschouwen, ofwel slechts oppervlakkig en volgens weinig inzichtelijke criteria t.o.v. elkaar differentiëren (zie o.a. POUTSMA 1926, FRIES

8. Volgens QUIRK *et al.* (1985: 830) mag het subject *you* in deze negatieve imperatiefzin ook voor het ontkennende element *don't* optreden. Deze alternatieve woordvolgorde wordt echter „less common” genoemd.

9. Zoals bij de overige zinstypen kan het ontkenningsspartikel een volgend niet-assertief element (bv. *anyone* of *anything*) in zich opnemen om zo als een negatieve vorm aan de oppervlakte te verschijnen (d.w.z. als *no one* resp. *nothing*). Dit fenomeen van „lexicalized incorporation of negatives” (LEVINSON 1983: 163) is echter een algemeen geregeld proces dat zich niet tot imperatieven beperkt.

1952, JESPERSEN 1954, FRANCIS 1958, ZANDVOORT 1969, Katz en POSTAL 1964: 74ff, STOCKWELL *et al.* 1973: 634ff, CHOMSKY 1975: 553 ff). Uitzonderingen hierop zijn wellicht BOWMAN (1963) alsook LEVENSTON (1969), die beiden de imperatiefzin in een sterker gefundeerd classificatiesysteem behandelen.

Het ligt echter niet in mijn bedoeling hier een uitgebreide samenvatting te bieden van de verschillende manieren waarop imperatiefzinnen al dan niet systematisch en/of theoretisch verantwoord in subklassen zijn ingedeeld. In wat volgt, wil ik mij vooral beperken tot enkele voorstellen die in de zeer recente literatuur kunnen worden aangetroffen, en meer bepaald, in de twee monografieën die onlangs over de imperatieve zin zijn verschenen (d.w.z. DAVIES 1986 en HAMBLIN 1987) alsook het overzichtsartikel van AARTS (1987) en een aantal referentiegrammatica's van het Engels (bv. HUDDLESTON 1984 en QUIRK *et al.* 1985)¹⁰. Wat bij een eerste evaluatie van deze publicaties in het oog springt, is dat met uitzondering van AARTS 1987 er binnen het detailonderzoek zelf opmerkelijk minder belang wordt gehecht aan het systematisch indelen van imperatieve constructies dan in de meer algemeen opgevatte studies. Op die manier kunnen de recente classificatievoorstellen gemakshalve in twee groepen worden onderverdeeld, d.w.z. aan de ene kant zijn er classificaties die de imperatieve vormvarianten samen met hun onderlinge verbanden expliciet in tabelvorm presenteren, terwijl er aan de andere kant ook meer intuïtieve en impliciete formele indelingen bestaan.

3.2. Om met de groep van expliciet uitgewerkte voorstellen te beginnen, een eerste belangrijke classificatie is die van HUDDLESTON (1984: 359ff). Hoewel hij eveneens als QUIRK *et al.* (1985) en DAVIES (1986) uitgaat van de hierboven gegeven syntactische karakterisering en dus bijna onvermijdelijk dezelfde zinspatronen tot de imperatiefklasse moet rekenen (zie paragraaf 2), wordt de imperatief niet zozeer als een afzonderlijke term van het Engelse zinstypesysteem beschouwd, maar veeleer als een onderverdeling van een grotere categorie, en met name, de groep van „jussive constructions” (of jussieve zinnen).

10. Uiteraard zijn er ook vanuit andere recente taaltheorieën voorstellen geformuleerd i.v.m. de syntactische beschrijving en mogelijke classificatie van Engelse imperatiefzinnen. Wat de functionele grammatica betreft, kan hier bv. worden verwezen naar de algemene studie van HALLIDAY (1985: 91). Zijn classificatie van imperatieven kan echter pas voldoende duidelijk tot haar recht komen, als dit samengaat met een uitvoerige bespreking van een aantal functionele grondstellingen en basisbegrippen, maar dit valt buiten het kader van deze uiteenzetting en haar veeleer beperkte doelstellingen.

Tabel 1. HUDDLESTON's (1984) classificatie van jussieve zinnen

	Imperatief	Niet-imperatief
-let	I IA - Subject <i>Be careful</i>	III IIIA Hoofdzin <i>Heaven forbid</i>
	IB + Subject <i>You be careful</i> <i>Everybody stand still</i>	IIIB Ondergeschikte zin <i>[It is essential]</i> <i>that they be present</i>
+let	II <i>Let's go to the beach</i>	IV <i>If that is what the premier intends, let him say so</i>

HUDDLESTON stelt namelijk vast dat er in het Engels zinsconstructies zijn die net zoals de imperatiefzin worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een tempusloze werkwoordsvorm en er bovendien tot op zekere hoogte semantisch mee verwant zijn. Dit geldt bv. voor bepaalde formulaire uitdrukkingen (zoals (25)) en ondergeschikte *that*-zinnen (zoals (26)) die anders traditioneel als tegenwoordige subjunctieven of vormen in de aanvoegende wijs worden beschreven (zie o.a. QUIRK *et al.* 1985: 156-158):

(25) Heaven forbid!

(26) [It is essential] that they be present.

Op grond van hun vermeende syntactische en semantische overeenkomsten met de imperatief (zie ook BOLINGER 1967: 351 ff, 1977: 152ff) worden zinnen zoals (25) en (26) door HUDDLESTON m.a.w. als exponenten van het overkoepelende jussieve zinstype beschouwd. Uiteraard zijn er ook duidelijke verschilpunten tussen beide (vooral m.b.t. negatie en hun mogelijke verbindbaarheid met subjecten of *let*-vormen) zodat deze ruimere zinscategorie in feite zowel imperatieve als niet-imperatieve jussieve zinsstructuren omvat. Rekening houdend met de aanwezigheid resp. afwezigheid van enerzijds subjecten en anderzijds „grammaticalised” *let*, komt HUDDLESTON (1984: 360) zo tot de hierboven overgenomen indeling in subklassen (zie Tabel 1).

Uit de tabel blijkt dat er dus slechts drie afzonderlijke imperatieve (jussieve) subtypen worden onderscheiden, en meer specifiek op grond van twee binaire classificatiedimensies, met name, de aanwezigheid resp. afwezigheid van een syntactisch onderwerp en/of een gegram-

mataliseerde *let's*-vorm. Wat hun hiërarchische verhouding betreft, stellen we echter vast dat de imperatieve varianten in eerste instantie als + *let* of - *let* worden ingedeeld en dat enkel de laatstgenoemde groep verder wordt onderverdeeld volgens de oppositie tussen - Subject en + Subject. Hoewel *let's* doorgaans wordt ontleed als de „introductory imperative marker” *let* gevolgd door het subject *us* en dus strikt genomen eveneens + Subject is (zie paragraaf 2.2), geeft HUDDLESTON (1984: 362) er de voorkeur aan deze vormen niet uitdrukkelijk als dusdanig te markeren, vooral omdat er inderdaad geargumenteed kan worden dat

As is often the case with constructions marked by some special grammaticalised word(s), the constituent structure analysis of type II imperatives is partially indeterminate or unilluminating.

Merkwaardig bij Tabel 1 is echter vooral het onderscheid dat wordt gemaakt tussen de door + *let* gekenmerkte subklassen II en IV. Volgens HUDDLESTON (1984: 364) zijn *let*-zinnen van de derde persoon namelijk sterker verwant met de niet-imperatieve jussieve subtypen doordat zij in tegenstelling tot *let's*-constructies (d.w.z. subklasse II) geen grammaticale beklemtoning d.m.v. een inleidend *do* toelaten en verder doordat bij negatie enkel *not* (en dus niet *don't*) mogelijk wordt geacht. Wat dit laatste criterium betreft, moet hij (1984: 364) er echter eerlijkheidshalve op wijzen dat „it may indeed be that some speakers do have *don't* here, which would imply a merging of II and IV”. Gezien de onbetwistbare grammaticaliteit van voorbeeldzin (20) en gelijkaardige constructies is het m.i. vrij moeilijk de indeling van de verschillende *let*-varianten in twee + *let* subklassen te verantwoorden¹¹. Er kan hier bovendien worden opgemerkt dat het eerste argument bij veralgemeende toepassing ook tot de uitsluiting moet leiden van subtype IB, wat geenszins de bedoeling kan zijn. Het is namelijk zo dat de combinatie van het aandragelement *do* en een grammaticaal uitgedrukt subject gewoonlijk als niet-welgevormd wordt beschouwd (zie bv. DAVIES 1986: 87-88). In het licht van de sterke syntactische affiniteit tussen subjectloze imperatieven en zinnen van het type IB kan deze structurele lacune echter niet als een redelijk argument benut worden om - *let* en + Subject constructies als niet-imperatief te beschrijven.

11. Pragmatisch zijn er natuurlijk wel redenen om de verschillende vormvarianten met *let* niet allemaal onder een noemer te brengen. Volgens HAMBLIN (1987: 59-60) kunnen op die manier door *let's* ingeleide zinnen zelfs in twee categorieën worden ingedeeld, d.w.z. enerzijds *let's*-zinnen die in zoverre zij aan een „proposed joint action of speaker and addressee” refereren, werkelijk imperatief zijn en anderzijds een niet verder syntactisch gedefinieerde groep van *let's*-vormen waarvoor het begrip van samenwerking of gemeenschappelijke handeling minder duidelijk opgaat.

Een tweede voorstel dat ik hier wil bespreken is de classificatietabel van QUIRK *et al.* (1985: 830). De syntactische aannames waarop hun vormelijke indeling in hoofdzaak berust, werden reeds hierboven in paragraaf 2 uiteengezet. Wat nu de ordening in imperatieve subklassen zelf betreft, houden deze auteurs echter in tegenstelling tot HUDDLESTON (1984) niet alleen rekening met de aan- resp. afwezigheid van een grammaticaal onderwerp en/of *let*, maar ook uitdrukkelijk met een aantal mogelijke subjectvariëaties in persoon en getal. Op die manier onderscheiden zij een vijftal subtypen, zoals moge blijken uit de volgende samenvattende tabel:

Tabel 2. Classificatie van imperatiefzinnen volgens QUIRK *et al.* (1985)

		1ste persoon	2de persoon	3de persoon
zonder subject		--	(i) Open the door.	--
met subject	zonder <i>let</i>	--	(ii) You open the door.	(iii) Someone open the door.
	met <i>let</i>	(iv) Let me open the door. Let's open the door.	--	(v) Let someone open the door.

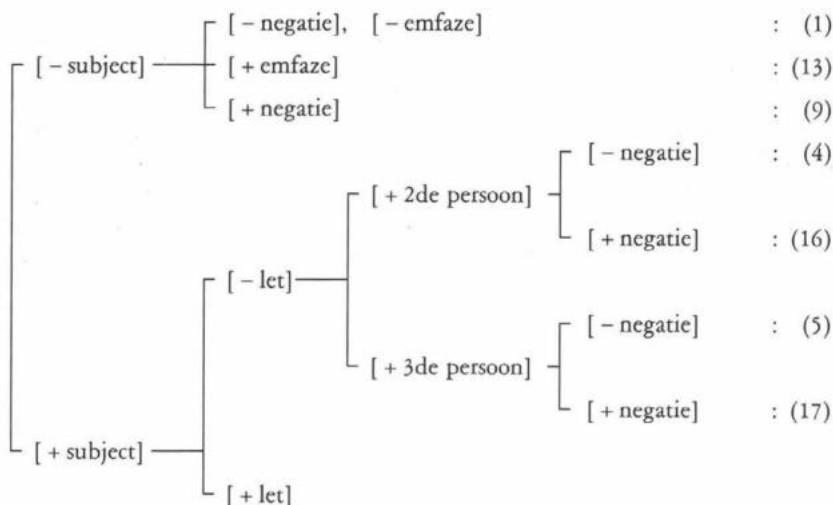
Wanneer Tabel 2 met Tabel 1 wordt vergeleken, moeten we behalve het onderscheid qua aantal feitelijk aangenomen subklassen en bijbehorende indelingsdimensies ook nog de volgende opvallende verschillpunten ter sprake brengen. Ten eerste wordt de subjectloze imperatiefzin binnen dit schema expliciet als een vorm van de tweede persoon gekarakteriseerd, d.w.z. een zinsstructuur die als taaluiting in principe bestemd is voor de aangesprokene (zie QUIRK *et al.* 1985: 828). Ten tweede lopen de classificatietabellen sterk uiteen m.b.t. de onderlinge rangschikking van de gehanteerde dimensies; terwijl in Tabel 1 de aan- resp. afwezigheid van een subject van relatief ondergeschikt belang wordt geacht en daardoor enkel van toepassing is op imperatieven zonder *let*, gaat ditzelfde ordeningsprincipe in Tabel 2 echter vooraf aan het al dan niet verder aanwezig zijn van *let*. Imperatiefzinnen ingeleid door *let* (subklassen (iv) en (v)) worden m.a.w. beschouwd als + Subject vormen, die ofwel van de eerste persoon (enkelvoud of meervoud), ofwel van de derde persoon zijn. Tot slot

kan er hier in de marge worden aangestipt dat Tabel 2 terecht geen syntactisch onderscheid invoert tussen de verschillende imperatieve *let*-constructies onderling. Zoals hierboven geargumenteed, valt de zgn. niet-imperativiteit van de zinspatronen onder klasse IV (of (v)) moeilijk met algemeen geldende bewijzen te staven.

Een derde en laatste classificatie van imperatieven die aandacht verdient, vinden we bij AARTS (1987: 232-234). Zijn indelingsvoorstel steunt qua onderliggende grammaticale beschrijving in aanzienlijke mate op dat van QUIRK *et al.* (1985: 830) en is, wat zijn formulering aan de hand van distinctieve oppervlaktekenmerken betreft, verwant aan DE RYCKER (1984: 19-20, 64ff). De imperatiefvarianten kunnen namelijk ondubbelzinnig worden gekarakteriseerd als unieke verbindingen van bepaalde positieve en/of negatieve waarden voor de syntactische kenmerken [subject], [negatie], [emfaze], [*let*] en eventueel [persoon]. Net zoals bij de structurele fonologie (zie bv. COLLIER en DROSTE 1977: 38ff) worden bovendien alleen die kenmerken genoteerd waardoor de ene vorm qua constructie verschilt van de andere en waarvan de waarde niet onmiddellijk af te leiden is uit de positieve resp. negatieve markerings van een ander kenmerk (zo volgt bv. [+ subject] uit [+ *let*] en gaat een pluswaarde voor [negatie] onvermijdelijk samen met [- emfaze]). In tegenstelling tot Tabel 2 maakt de classificatie van AARTS echter niet alleen gebruik van [subject], [persoon] en [*let*], maar eveneens van het mogelijke verschil in polariteit (d.w.z. [- negatie] *versus* [+ negatie]) en bij positieve imperatieven het al dan niet aanwezig zijn van de emfatische vorm *do*. Zoals Tabel 3 op de volgende bladzijde toont, kunnen op die manier niet minder dan zeven afzonderlijke [- *let*]-subklassen worden onderscheiden. De getallen tussen haakjes verwijzen hierbij naar de reeds gegeven voorbeeldzinnen in deze uiteenzetting. Hoewel ik hierop in de volgende paragraaf meer in detail zal terugkomen, kan men reeds bij een eerste beoordeling een drietal mogelijke tekortkomingen van het schema vaststellen. Om te beginnen, valt het op dat de verdere specificatie van [- subject]-imperatieven weinig interne consistentie vertoont. Strikt genomen, zijn er binnen deze categorie namelijk geen drie vergelijkbare klassen, maar slechts twee (en met name, [- subject, - negatie] en [- subject, + negatie]), waarvan enkel de eerste groep verder kan worden opgesplitst overeenkomstig de waarde voor [emfaze]. Een tweede punt betreft de plaats waarop het kenmerk [persoon] als classificatieprincipe wordt ingevoerd, met name, als een onderverdeling binnen imperatiefzinnen zonder *let*. Zo worden constructies zoals de voorbeeldparen (4) en (16) resp. (5) en (17) achtereenvolgens als [+ subject], [- *let*] en [+ 2de persoon] resp. [+ 3de persoon] omschreven i.p.v. de persoonsaanduiding onmiddellijk als een verdere logische specificatie bij het kenmerk [+ subject] zelf te la-

ten aansluiten. Wat deze imperatieven t.o.v. de andere karakteriseert, is immers niet zozeer het feit dat zij van de tweede of derde persoon zijn, maar wel dat zij zonder met *let* voor te komen toch hun subject grammaticaal uitdrukken. Dat dit subject inderdaad van de tweede of derde persoon kan zijn, staat echter niet, zoals Tabel 3 suggereert, in rechtstreeks verband tot de minwaarde van [*let*]. Tenslotte brengt AARTS (1987: 232) om niet erg duidelijke redenen geen verdere indeling aan binnen de groep van [+ subject, + *let*]-imperatieven. Gezien hun vormelijke mogelijkheden zal er om het schema te vervolledigen in elk geval een beroep moeten worden gedaan op de kenmerken [1ste/3de persoon], [negatie] en [emfaze].

Tabel 3. Classificatie van imperatiefzinnen volgens AARTS (1987)

3.3. Als hierboven opgemerkt, wordt de probleemstelling m.b.t. het classificeren van imperatieve oppervlaktestructuren niet altijd even tabellarisch en overzichtelijk benaderd. Hoewel zowel DAVIES (1986) als HAMBLIN (1987) min of meer dezelfde reeks mogelijke imperatiefvormen onderscheiden als HUDDLESTON (1984), QUIRK *et al.* (1985) en AARTS (1987) en hun syntaxis althans gedeeltelijk aan de hand van dezelfde classificatiedimensies bespreken, worden de onderlinge overeenkomsten en verschillen niet verder gebruikt om er een systematische en intersubjectief controleerbare indeling mee op te stellen. Als zij het classificatiethema aansnijdt, beperkt DAVIES

(1986: 18ff) zich vrijwel uitsluitend tot het algemenere onderscheid tussen werkelijke imperatieven en „pseudo-imperatives” (JESPERSEN 1954: 474ff). Deze laatste categorie bestaat op de eerste plaats uit stereotiepe (niet-productieve) uitdrukkingen zoals bv.

(27) Blast it! [gebruikt als verwensing of krachtterm].

(28) Don't mention it. [als antwoord op een dankbetuiging]

maar soms worden er ook ten onrechte imperatieven aan toegevoegd die zich eigenlijk alleen maar functioneel onderscheiden van de meer-prototypische imperatiefuitingen (zie bv. SCHREIBER 1972 en SADOCK 1974)¹². Ondanks een aantal syntactische verschilpunten wordt de groep van zgn. pseudo-imperatieven echter vooral gekenmerkt door een afwijkend pragmatisch en/of conversationeel gebruik en zoals ook DAVIES (1986: 29) concludeert, kan de oppositie tussen „echt” en „pseudo” dus niet als een vormelijk indelingsprincipe worden beschouwd.

Wat het recente monografische onderzoek van HAMBLIN (1987: 46ff) betreft, ook deze auteur besteedt een volledig hoofdstuk aan de grammaticale beschrijving van imperatieve vormen en net zoals bij de vorige referenties wordt de aandacht gevestigd op imperatiefzinnen met of zonder subject, de verschillende negatiemogelijkheden (d.m.v. *don't* of *not* op zich) en de aan- resp. afwezigheid van het „imperative marker word” *let*. In tegenstelling met DAVIES (1986) worden deze structuurvarianties echter wel op een meer schematische wijze samengevat, zoals blijkt uit de onderstaande figuur (HAMBLIN 1987: 61). De elementen tussen haakjes geven hierbij optionele toevoegingen aan; het enige verplichte element is het predikaat zelf. Merk op dat enkel vormen met *let's* in de figuur zijn opgenomen (dus geen *let*-zinnen van de derde persoon) en dat de verbindbaarheid van *do* en een subject van de derde persoon, bv.:

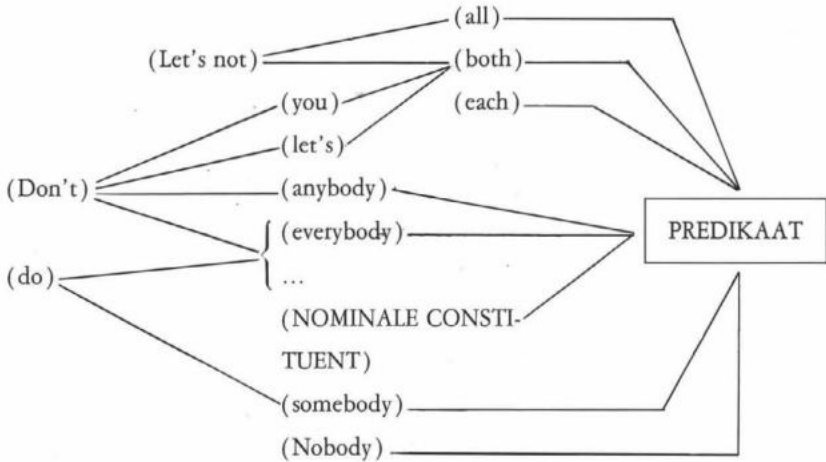
(29) Do somebody play.

als syntactisch aanvaardbaar wordt beschouwd (zie echter paragraaf 2.3). Verder vermeldt HAMBLIN ook nog een aantal onbepaalde voor-naamwoorden (met *name*, *all*, *both* en *each*) dat met *let's* en waarschijnlijk ook *don't* (*you*) combineerbaar wordt geacht¹³.

12. Tot deze laatste groep rekent men bv. imperatieven die een statieve stand van zaken representeren, die instructies uitdrukken (zoals in recepten of gebruiksaanwijzingen), die een wens bevatten, en zo meer. Alternatieve benamingen voor de eerste subklasse van onveranderlijke imperatieve uitdrukkingen zoals (25) en (26) zijn o.a. „idiomatic imperatives” (POUTSMA 1926: 202) of „formulae” (QUIRK *et al.* 1985: 852-853).

13. De figuur maakt namelijk niet erg duidelijk tot op welke hoogte de optionaliteit van het ene element eventueel medebepalend is voor het al dan niet kunnen voorkomen van het andere. Strikt genomen, moeten volgens het schema de volgende zinsconstructies als welgevormde imperatieven worden beschouwd:

Figuur 1. HAMBLIN's (1987) schematische indeling van imperatiefzinnen

Als een laatste punt, HAMBLIN beëindigt de bespreking van zijn indelingsdiagram met de volgende quantitative bewering:

taking the predicate *play*, the noun-phrase *Henry* and the various pronouns actually listed, the table permits the formation of 46 different imperatives ranging from the plain *Play* through *All play*, *You play*, *Let's play*, *Don't play*, *Henry play* and *Somebody play* to *Let's not both play*, *Don't you all play*, *Do let's each play*, *Don't Henry play*, *Do somebody play* and *Nobody play*.

Of deze 46 verschillende mogelijkheden ook elk afzonderlijk als een zinvolle subklasse moeten worden beschouwd dan wel een verdere bundeling en samenvoeging vereisen, blijft hierbij echter grotendeels onbesproken.

- (1) You each give me three of the large ones.
- (2) You all be quiet.
- (3) Both turn left at the lights.
- (4) Don't each forget the lunch.
- (5) Don't Michael stand up yet.

Als we ons richten naar de andere referenties die in dit verband zijn genoemd, kunnen we echter enkel vaststellen dat zij geen gelijkaardige imperatiefzinnen vermelden. DAVIES (1986: 136) illustreert het gebruik van *all/both/each of you*, maar dit zegt uiteraard niets over de (on)grammaticaliteit van de bovenstaande imperatieven zelf.

4. KRITISCHE BEOORDELING VAN DE CLASSIFICATIEVOORSTELLEN

4.1. In de vorige paragraaf heb ik summier een aantal vrij recente classificaties van de Engelse imperatiefzin toegelicht en bij enkele daarvan reeds gewezen op mogelijke tekortkomingen. Hoewel AARTS (1987: 232) met juistheid opmerkt dat

imperative sentences can be classified in several ways depending, among other things, on whether or not they are regarded as a subclass of the larger class of jussives,

is het markant dat er in scherp contrast met de formele indeling van declaratieve of interrogatieve zinnen (zie bv. QUIRK *et al.* 1985: 806ff) niet minder dan vier of vijf met elkaar vervlochten classificatieprincipes worden gehanteerd. In de meer uitgewerkte schema's worden deze criteria bovendien opgevat als binaire dimensies gebaseerd op het al dan niet aanwezig zijn van een bepaalde oppervlaktevorm, en met name, het grammaticale subject en de drie inleidende „merktekens” eigen aan de imperatiefzin (d.w.z. *let*, het ontkenningselement *don't* en het emfatische *do*). In sommige voorstellen (zie Tabellen 2 en 3) worden [+subject]-imperatieven verder omschreven als eerste, tweede resp. derde persoon: de dimensie [persoon] onderscheidt zich m.a.w. van de andere vier door geen twee maar drie waarden toe te laten. Dat het subject daarbij ook nog enkelvoudig of meervoudig kan zijn, wordt echter in geen enkele classificatie uitdrukkelijk onderscheiden. Wat bij een eerste vergelijking eveneens in het oog valt, is dat [negatie] en [emfaze] kennelijk niet door alle auteurs als geldige indelingscriteria worden beschouwd: in dit opzicht verschillen HUDDLESTON (1984) en QUIRK *et al.* (1985) van AARTS (1987) of HAMBLIN (1987). De twee laatstgenoemden hebben aan de andere kant dan weer gemeen dat zij de distinctieve kenmerken [let] en [subject] op dezelfde manier t.o.v. elkaar ordenen: zoals blijkt uit Tabellen 2 en 3 wordt de [-let] versus [+let] oppositie ondergeschikt aan de aanwezigheid van [+subject] en niet andersom zoals bij HUDDLESTON (1984).

De vraag die zich bij dit alles stelt, is natuurlijk welke keuze van indelingscriteria noodzakelijk en voldoende is om de veelheid van imperatieve vormvarianten op een verantwoorde wijze te classificeren en in welke hiërarchische ordening de geselecteerde criteria binnen deze classificatie zelf moeten worden toegepast. Deze problemstelling kan vanzelfsprekend maar eerst adequaat worden behandeld vanuit een zekere eenstemmigheid over de wetenschapsfilosofische eisen waaraan zo een vormelijk classificatiesysteem van imperatieven idealiter dient te voldoen. Zonder op de details in te gaan, kunnen we poneren dat een indelingssysteem in ieder geval moet uitgaan van nauwkeurige

definities en dit niet alleen van de imperatiefzin zelf, maar ook van wat men in dit verband onder de term „zinsubtype” of „subklasse” wil verstaan. Vervolgens moet het systeem opgebouwd zijn uit een beperkt aantal subklassen die hoewel zij ondubbelzinnig van elkaar gescheiden zijn, samen het volledige syntactische bereik van de imperatief omvatten. Tenslotte mag er van een vormelijke classificatie worden verwacht dat zij de objecten, i.c. de imperatieve constructies, op een zo natuurlijk mogelijke wijze indeelt: zinspatronen die zowel structureel als m.b.t. hun feitelijk gebruik aan elkaar verwant zijn, moeten binnen het systeem tot een en dezelfde subklasse worden gerekend i.p.v. hen willekeurig of verspreid te behandelen. In wat nu volgt, zal ik de classificatievoorstellen die hierboven ter sprake zijn gebracht in het licht van deze eisen toetsen om op die manier in de volgende paragraaf een eigen indelingshypothese te formuleren.

4.2. Om met de eerste eis te beginnen, het is vooral de notie „zinsubtype” waaraan in de geraadpleegde literatuur onvoldoende aandacht wordt besteed. Ofschoon allen op HUDDLESTON (1984) en in zekere zin ook HAMBLIN (1987) na de imperatief grammaticaal in hoofdzaak als een afzonderlijk zinstype karakteriseren, geven zij geen algemene omschrijving van de imperatieve subklassen of zinsubtypen zelf waaronder de verschillende vormvarianten worden ingedeeld¹⁴. Het is treffend dat ook SADOCK en ZWICKY (1985) dit taalkundige begrip slechts tussen de regels door behandelen. Nochtans lijkt het aangewezen om naar analogie van hun bepaling van de term „zinstype” (zie paragraaf 2.1), de zinsubtypen (of subklassen) waarin declaratieven, interrogatieven resp. imperatieven kunnen worden ingedeeld eveneens als een systeem te beschouwen dat aan dezelfde twee kenmerken voldoet. De zinsubtypen mogen slechts in een zeer klein aantal distinctieve kenmerken van elkaar verschillen en

14. Als gezegd, beschouwt HUDDLESTON (1984) de imperatiefzin als een jussieve subklasse en niet als een basistern binnen het Engelse zinstypesysteem op zich. In zoverre *let*-zinnen van de derde persoon inderdaad als niet-imperatieve jussieve constructies moeten worden gerangschikt, verschilt de definitie van wat een imperatiefzin is dus aanzienlijk van de ruimere en meer traditionele opvatting hierover. Ondanks de onmiskenbaar syntactische verwantschap van de verschillende jussieve subklassen (zie Tabel 1), vormen zij echter geen werkelijk natuurlijke groep. Subklasse IIIA bestaat slechts uit een aantal stereotiepe uitdrukkingen, terwijl exponenten van subklasse IIIB enkel voorkomen als ondergeschikte zinnen. Het begrip „jussief” zelf wordt overigens nergens precies gedefinieerd. Volgens HUDDLESTON (1984: 359ff) zijn het tem-pusloze constructies die semantisch (of pragmatisch) met elkaar overeenstemmen, maar het wordt hierbij niet aangetoond in welke mate de directiviteit die hij als belangrijkste betekenis-kenmerk van de ongemarkeerde subklasse IA naar voren brengt geldt voor de andere zinspatronen. Om gelijkaardige redenen is ook HAMBLIN'S (1987: 3) overkoepelende notie van zgn. „para-imperatives”, d.w.z. een zinscategorie die behalve imperatieven een bonte mengeling van functioneel en/of logisch verwante constructies groepeer, weinig bruikbaar als classificatorisch vertrekpunt.

geen enkele zinsconstructie kan tegelijkertijd tot twee afzonderlijke subklassen behoren. Op die manier is het mogelijk om voor een bepaald zinstype een eindeloze reeks voorbeelden te geven van minimaal verschillende structuren (zie bv. (16) tot (24)). Net zoals bij de bepaling van zinstype kan er tenslotte worden aangenomen dat deze minimaal verschillende zinssubtypen zich ook pragmatisch en conversationeel van elkaar onderscheiden.

Wat de hierboven genoemde distinctieve kenmerken betreft, werd er reeds op gewezen dat er bij een subclassificatie van imperatieven in principe zes mogelijke oppervlakedimensies kunnen worden gebruikt, d.w.z. [subject], [persoon], [getal], [*let*], [negatie] en [emfaze]. Uit de tabellen blijkt dat het vooral m.b.t. dit punt is dat de voorstellen uiteenlopen, maar dit brengt ons tot de tweede algemene vereiste van het systeem.

4.3. Het spreekt vanzelf dat een classificatie een zo hoog mogelijke graad van veralgemening moet nastreven onder meer door essentiële van bijkomstige eigenschappen te onderscheiden. Zo kan men i.v.m. Figuur 1 gemakkelijk argumenteren dat de verschillende vormelementen en hun onderlinge verbindingslijnen al te weinig oog hebben voor het feit dat heel wat combinatiemogelijkheden in wezen grammaticaal regelmatige varianten zijn. Zoals opgemerkt in Noot [9] behoren zowel *don't anybody* als *nobody* gevolgd door een willekeurig predikaat in feite tot dezelfde imperatieve subklasse, met name, het zinssubtype dat uit vormen bestaat die een pluswaarde hebben voor [negatie] en [subject]. Hetzelfde geldt eveneens voor *let's not* en *don't let's*: het gaat hier immers niet om twee afzonderlijke zinssubtypen, maar om twee equivalente realiseringen van dezelfde combinatie van kenmerken [+ negatie] en [+ *let*] (over de gelijkwaardigheid van beide varianten zie bv. HUDDLESTON 1984: 362 en QUIRK *et al.* 1985: 831). Er is bovendien geen enkele reden om naast het reeds allesomvattende element „nominale constituent” ook nog expliciet melding te maken van zelfstandig gebruikte persoonlijke resp. onbepaalde voornaamwoorden als mogelijke subjecten. Alles bij elkaar genomen, is het misschien wel juist dat er tenminste 46 verschillende imperatiefzinnen zijn (zie paragraaf 3.3), maar dit neemt niet weg dat in het licht van de bovenstaande definitie slechts een betrekkelijk klein aandeel hiervan als imperatieve zinssubtypen kunnen worden beschouwd.

Hoe beperkt dit aantal wel kan zijn, hangt uiteraard grotendeels af van welke distinctieve kenmerken als indelingscriteria worden gebruikt. De relevantie van de vormelijke dimensies [*let*] en [subject], die overigens in alle tabellen optreden, kan moeilijk in twijfel worden getrokken. Wat imperatieven in eerste instantie onderscheidt van

de andere zinstypen is de mögelijke aanwezigheid van *let* alsook de mögelijke afwezigheid (of optionaliteit) van een grammaticaal onderwerp. Zoals DAVIES (1986: 132) vaststelt, kan de imperatiefzin worden beschouwd als „the unmarked case with regard to subjects, precisely because it may or may not have a subject”. Er zijn m.i. echter drie belangrijke redenen om de bijbehorende kenmerken [persoon] en [getal] in tegenstelling met Tabellen 2 en 3 niet uitdrukkelijk als formele indelingsprincipes in te voeren. Ten eerste onderscheidt de imperatief zich m.b.t. deze kenmerken helemaal niet van declaratieve of interrogatieve zinnen. Persoon en getal treden onafhankelijk op van het zinstype waarin het subject voorkomt. Ten tweede definiëren zij geen imperatieve zinssubtypen die qua oppervlaktestructuur minimaal verschillen: zowel de voorbeeldparen (4) en (5) als (16) en (17) zijn structureel volledig identiek. Wat bv. (7) en (4) betreft, ligt het verschil niet zozeer in de oppositie tussen eerste persoon (meervoud) en tweede persoon (enkel- of meervoud) als wel in de aanwezigheid of afwezigheid van *let*. Ten derde laat de variatie in het kenmerk [persoon] door zijn drieledigheid geen systematische indeling toe. Hoewel er algemeen wordt aangenomen dat imperatieven impliciet constructies van de tweede persoon zijn (zie o.a. AARTS 1987: 238-240), geldt deze bewering alleen voor subjectloze imperatiefzinnen: zoals blijkt uit Tabel 2 zijn er geen vormen die [- subject] combineren met [+ 1ste persoon] of [+ 3de persoon]. Deze classificatietabel maakt bovendien duidelijk dat een indeling die niet alleen op [subject] en [*let*] maar ook op [persoon] wil steunen vier van de negen cellen oningevuld moet laten. Zelfs als subjecten van de derde persoon worden meegeteld, kan men in feite algemeen stellen dat de onderlinge contrasten tussen de imperatieve zinssubtypen vooral een zaak zijn van [*let*]: een positieve waarde gaat automatisch samen met [+ subject], terwijl een negatieve waarde op haar beurt verder gespecificeerd zal moeten worden als [- subject] of [+ subject]. Dat de [+ *let*]-zinnen hierbij onderling qua persoon en getal niet noodzakelijk dezelfde opties realiseren, is structureel en classificatorisch van geen belang.

In vergelijking met [*let*] en [subject] liggen de kaarten voor [negatie] en [emfaze] iets minder eenvoudig. De indelingen van HUDDLESTON (1984) en QUIRK *et al.* (1985) suggereren namelijk dat geen van beide onafhankelijke imperatieve subklassen kunnen definiëren. Ook SADOCK en ZWICKY (1985: 159) vestigen de aandacht op het feit dat

the observation that sentence types form a system argues against counting English negative declaratives as a separate sentence type. They are independent of sentence type since they occur with interrogatives and imperatives, too.

Aan de andere kant wijzen al deze auteurs erop dat ontkenning bij imperatieve syntactisch op een andere manier gerealiseerd wordt dan bij declaratieve of interrogatieve (zie paragraaf 2.2). Volgens SADOCK en ZWICKY (1985: 175) kan er daarom met reden worden gesproken van een „special negative imperative type” in het Engels, het zgn. verbodszinstype of „prohibitive”¹⁵. Hoewel er natuurlijk eveneens negatieve declaratief- en interrogatiefzinnen zijn, worden deze binnen hun eigen systeem van zinssubtypen beschouwd als afleidbare varianten en hebben dus niet de status van een aparte subklasse (zie nochtans QUIRK *et al.* 1985: 808, 820).

Gezien de overeenkomsten tussen het gedrag van [negatie] en [emfaze] in imperatieve constructies kan men verwachten dat ook zinnen die positief gemarkeerd zijn voor dit laatste kenmerk een afzonderlijk imperatief zinssubtype definiëren. Merkwaardig is dat SADOCK en ZWICKY (1985: 161, 178) imperatieve ingeleid door *do* echter niet als dusdanig behandelen: zoals zij in het Engels wordt uitgedrukt, behoort emfaze samen met vormen van beleefdheid, formaliteit en zo meer tot een groep van „attitude markers” die niet noodzakelijk duiden op het bestaan van een apart zins(sub)type. SADOCK en ZWICKY (1985: 170) formuleren het als volgt:

Emphasis or insistence is clearly *not* expressed by a genuine sentence type in the many languages that have emphatic affixes or particles that can be attached to a variety of different word classes, or that have emphatic prosodic markers that can be associated with a variety of different word classes.

Het gebruik van *do* wordt op die manier dus gelijkgeschakeld met andere taalkundige middelen om aandrang uit te drukken, bv. de toevoeging van *please* of de beklemtoning van bepaalde zinselementen zoals het werkwoord in

(30) *Give me that cake!*

In dit verband kan er ook worden verwezen naar LEVENSTON (1969). Hoewel dit alles wellicht een meer uitvoerige bespreking vereist, kan het hier niet ontkend worden dat de grammaticalisering van emfaze wel degelijk onderworpen is aan de aard van het bijbehorende zinstype (zie paragraaf 2.2) en daarin dus duidelijk verschilt van bepaalde andere „attitude markers” (zie ook FRASER 1987: 188-189). Bovendien voldoet het imperatieve *do*-element niet aan wat SADOCK

15. Uiteraard gaat het hier niet om een zinstype van dezelfde orde als imperatief of declaratief maar wel strictu sensu om een zinssubtype binnen de imperatiefcategorie zelf. Conventioneel zullen *don't*-imperatieve inderdaad vooral functioneren als verbodsuitingen, hoewel andere taalhandelingen niet onmiddellijk moeten worden uitgesloten. De term „prohibitive” is daardoor wellicht niet zo geschikt als algemene benaming voor deze subklasse (vgl. het essentiële onderscheid tussen „imperatief” en „verzoek” of „gebod”).

en ZWICKY (1985: 161) als belangrijkste eigenschap van deze attitudevormen voorstellen, namelijk, dat „they may be freely combined except where the meaning would be contradictory”. Het is duidelijk dat dit niet geldt voor imperatiefzinnen: *do* kan bv. niet verbonden worden met een negatieve zin waarin *don't* beklemtoond is. Het is dan ook op deze grond dat [emfaze] als aanvullend classificatorisch principe m.i. minstens zo relevant is als [negatie] of [subject] en [*let*]. Bovendien is het kenmerk [emfaze] noodzakelijk om een classificatiesysteem te kunnen opstellen dat anders dan Tabellen 1 en 2 de reeks imperatieve vormvarianten in haar volledigheid bestrijkt.

4.4. Het laatste punt dat ik hier ter sprake wil brengen, heeft betrekking op de volgorde waarin de hierboven geselecteerde indelingscriteria het best kunnen worden toegepast. Hoewel dit in theorie althans op een groot aantal verschillende manieren kan gebeuren, blijkt uit de classificatietabellen dat slechts een tweetal mogelijke ordeningen zich voldoende scherp aftekenen: ofwel worden de imperatiefzinnen op de eerste plaats als [*-let*] of [*+let*] beschreven (zie Tabel 1), ofwel eerst als [*-subject*] of [*+subject*] (zoals in Tabellen 2 en 3). Dat deze beide kenmerken in ieder geval voorrang hebben op [negatie] en [emfaze] volgt onweerlegbaar uit het feit dat de laatste twee de verschillende imperatieve zinssubtypen die zij definiëren in veel mindere mate dan [*let*] of [subject] afbakenen t.o.v. enerzijds declaratieven en interrogatieven en anderzijds ook de andere imperatieve vormexponenten zelf. Als we dit argument ook op [*let*] en [subject] toepassen, kunnen we concluderen dat HUDDLESTON's (1984) voorstel qua ordening van de classificatieprincipes de voorkeur verdient. Grammaticaal uitgedrukte onderwerpen komen namelijk ook voor bij de andere zinstypen (als de ongemarkeerde optie weliswaar), wat echter niet geldt voor de inleidende *let*-vormen. Van alle oppervlakenkenmerken is de mogelijke aanwezigheid van *let's*, *let me* of *let* in combinatie met een subject van de derde persoon datgene waarin imperatieven zich m.i. structureel het opvallendst van de andere zinstypen onderscheiden en ook onderling het meest gedifferentieerd zijn. Wat een zinsconstructie zoals (7) in eerste instantie typeert, is niet dat zij [*+subject*] is, maar wel [*+let*].

Zoals hierboven geargumenteed, neemt de descriptieve adequaatheid en logische opbouw van een classificatiesysteem toe al naar gelang van de natuurlijkheid van de voorgestelde subklassen, d.w.z. in de mate dat het structuren die met elkaar overeenstemmen ook binnen een en dezelfde subklasse indeelt. Het is duidelijk dat de verzameling zinspatronen die [*+subject*] zijn aanzienlijk minder interne consistentie vertoont dan de deelgroep van [*+let*]-zinnen. Terwijl alle *let*-structuren gekenmerkt worden door een dubbele negatiemogelijk-

heid (*don't* ofwel enkel *not*), de onverbindbaarheid met subjecten van de tweede persoon en bovendien een emphatische *do*-variant toelaten (met uitzondering van zinnen in de derde persoon), is het enige aanvullende, gemeenschappelijke element waarin [+subject]-imperatieven met elkaar overeenstemmen de mogelijkheid om met een onderwerp van de derde persoon op te treden. Bovendien zijn Tabellen 2 en 3 door deze ordening verplicht een grammaticaal moeilijk te verantwoorden scheidingslijn aan te brengen tussen de subjectloze imperatieven en de [+subject]-imperatieven zonder *let*. Nochtans zijn beide groepen (en vooral de imperatiefzinnen van de tweede persoon) door hun afwezigheid van *let* onderling voldoende nauw verwant om van een natuurlijke indeling te mogen spreken.

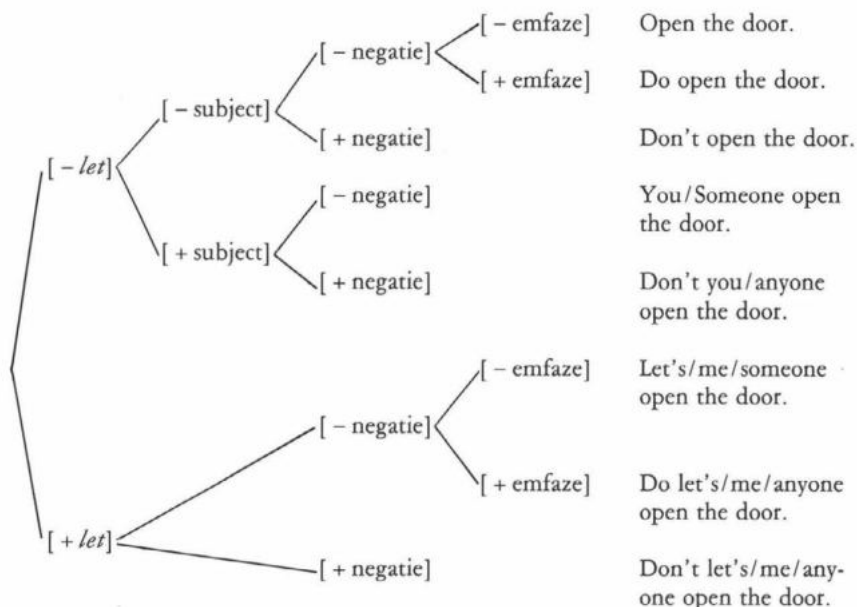
5. HET IMPERATIEVE ZINSSUBTYPESYSTEEM

5.1. In de vorige paragraaf heb ik proberen aan te tonen dat hoewel zij de syntactische veranderlijkheid van de Engelse imperatiefzin samen op een niet onbevredigende manier behandelen, de verschillende classificatiesystemen die in de recente literatuur kunnen worden aangetroffen ieder afzonderlijk toch een aantal tekortkomingen hebben. Zoals geargumenteed, kunnen deze vaak verborgen gebreken echter grotendeels worden opgelost door enerzijds uit te gaan van een preciese bepaling van het begrip „imperatief zinssubtype” en door anderzijds van bij het begin zowel classificatorische volledigheid als natuurlijkheid na te streven. Op die manier zijn we nu in staat een eigen indelingstabel op te stellen die aan de hand van een beperkt maar noodzakelijk aantal oppervlaktekenmerken het syntactische bereik van de imperatief logisch en consistent beschrijft. Zoals uit de onderstaande classificatietabel blijkt, definiëren de dimensies [*let*], [subject], [negatie] en [emfaze] en hun onderlinge relaties van implicatie en/of onverbindbaarheid acht imperatieve basisstructuren.

Ondanks duidelijke overeenkomsten met zowel HUDDLESTON (1984), QUIRK *et al.* (1985) en AARTS (1987) voldoet Tabel 4 in tegenstelling tot de vorige voorstellen aan de volgende, essentiële eigenschappen. Ten eerste maken de acht structureel van elkaar onderscheiden subklassen een uitputtende typologie van de imperatiefzin en zijn vormelijke mogelijkheden uit: er zijn geen imperatiefconstructies die niet bij de ene of andere categorie kunnen worden ingedeeld¹⁶.

16. Zoals reeds werd opgemerkt in paragrafen 2.2 en 3.2 hoeven de pluswaarden voor de verschillende kenmerken niet altijd aanleiding te geven tot precies dezelfde zinsconstructies. Zo worden bv. zinnen ingeleid door *don't you*, *you don't* (zie Noot [8]), *don't anybody* of *no-*

Tabel 4. Het imperatieve zinssubtypesysteem

Vervolgens vormen zij een systeem van subclassificatie in de hierboven aangegeven zin. Uitgaande van een willekeurig predikaat zoals bv. *open the door* kan men een onbeperkt aantal voorbeelden construeren van verwante structuren die slechts in een of twee distinctieve kenmerken van elkaar verschillen. Bovendien kan geen enkele imperatiefzin tegelijkertijd tot meer dan één van de voorgestelde subklassen behoren. Tot slot houdt de indeling van de Tabel 4 enkel rekening met de classificatiedimensies die de imperatiefzin ook daadwerkelijk karakteriseren t.o.v. de andere zinstypen. Vormvarianten die te maken hebben met verschillen in persoon en/of getal of met algemene processen zoals elliptische reductie worden m.a.w. niet uitdrukkelijk van elkaar gescheiden.

In de inleiding heb ik erop gewezen dat een formele classificatie van imperatieve zinsconstructies tot op zekere hoogte de taalrealiteit zelf, d.w.z. de manier waarop alledaagse taalgebruikers met het syntactische indelingssysteem omgaan, moet weerspiegelen. Ik wil deze

body (zie Noot [9]) met alle begrip voor HAMBLIN (1987) niet als exponenten van afzonderlijke subtypen opgevat, maar wel als mogelijke realiseringen van dezelfde klasse, met name, van diegene die bestaat uit [- let], [+ subject] en [+ negatie]. Ook wat de negatieve *let*-zinnen betreft, geldt hetzelfde principe.

paragraaf dan ook besluiten met een aantal empirische vaststellingen i.v.m. de eigenlijke, conversationele distributie van de imperatieve basisconstructies zoals zij in Tabel 4 onderkend werden. Voor zover mogelijk is, zal hierbij eveneens worden onderzocht of de quantitative gegevens al dan niet een eventuele herstructurering van het indelingssysteem zelf noodzakelijk maken.

5.2. Als gezegd (zie paragraaf 1.3), bevat het hier geanalyseerde corpus van informele gesprekken in totaal 856 zinnen die qua oppervlaktestructuur met zekerheid als welgevormde imperatieven kunnen worden beschreven. Samen vertegenwoordigen zij ongeveer 3700 woorden (of 1.85 %) op het totaal van 200.000 zodat de gemiddelde zinslengte van deze taaluitingen bij benadering slechts vier woorden is. Deze op zich eenvoudige berekeningen laten ons echter toe de concluderen dat in gesproken interactie imperatieve zinnen beduidend minder vaak voorkomen dan de andere basistermen van het Engelse zinstypesysteem (zie ook CRYSTAL en DAVY 1969: 112 en DE RYCKER 1984: 57). Uit de frequentietabel op de volgende bladzijde kunnen we bovendien opmaken dat de verdeling van deze 856 vormen overeenkomstig hun zinssubtype (d.w.z. één van de acht subklassen van Tabel 4) weinig tot geen evenredigheid vertoont¹⁷. In feite zijn er slechts drie imperatieve subtypen die met enige regelmaat in het corpus worden gebruikt, en met name, de zgn. „plain-predicate imperative” (HAMBLIN 1987: 47), zijn subjectloze en negatieve tegenhanger en de positieve, niet-emfatische *let*-constructie. Samen nemen deze drie subklassen niet minder dan 827 corpuszinnen (of ruwweg 97 % van het totale aantal) voor hun rekening. Wat de [+let]-imperatieven betreft, moet hier overigens worden opgemerkt dat 54 van de 55 vormen een grammaticaal subject van de eerste persoon (enkel- of meervoud) bevatten, m.a.w. op één voorbeeld na worden alle imperatieven van deze categorie ingeleid door *let's* of *let me*¹⁸.

17. In Tabel 5 werden voor de afzonderlijke subklassen slechts die kenmerken genoteerd waarvan de positieve resp. negatieve waarde niet rechtstreeks afhankelijk is van de waarde voor een ander kenmerk (zie ook paragraaf 3.2). Zo impliceert [- subject] een minwaarde voor [*let*] (en omgekeerd) en kan [+ emfaze] enkel voorkomen met [- negatie] en althans wat de [- *let*]-imperatieven betreft, ook alleen maar met [- subject]. Tabel 5 laat eveneens zien dat de relevante kenmerken gemakshalve binnen dezelfde vierkante haakjes kunnen worden geplaatst.

18. De enige *let*-constructie met een subject van de derde persoon die kon worden aangetroffen in het corpus was bovendien een letterlijk citaat uit het Nieuwe Testament (zie Mt. 8, 22):

We're not here to talk about Alison! We're here to talk about you. [pauze]. *Let the dead bury their dead.* Even if he is seventy-four years older than she was, at least he's still alive.

Dit kan er m.i. op wijzen dat de toevoeging van een onderwerp van de derde persoon aan *let*-zinnen niet echt als een produktieve structurele optie wordt beschouwd.

Merkwaardig is dat de meest frequente constructietypen alle drie het kenmerk [-emfaze] hebben en eveneens dat de twee [-let]-vormen [-subject] zijn. Van de vier classificatieprincipes waarop de indeling in Tabel 4 steunt, zijn er dus eigenlijk maar twee relevant voor een voldoende en ondubbelzinnige specificatie van de vaakst voorkomende imperatieve subklassen, met name, de elementen [negatie] en [*let*]. De numerieke gegevens suggereren bovendien dat in gewoon taalgebruik een pluswaarde voor dit laatste kenmerk vrijwel uitsluitend gerealiseerd zal worden als *let's* of *let me*. De corpusanalyse maakt m.a.w. duidelijk dat de imperatiefzin niet alleen betrekkelijk weinig voorkomt, maar eveneens dat voor de gespreksgenoten zelf kennelijk slechts een beperkte keuze uit zijn structurele vormmogelijkheden van communicatief belang wordt geacht. Vijf op de acht subtypen blijven qua frequentiepercentage beneden de 1.5 % (zie Tabel 5).

Tabel 5. Frequentieverdeling van de imperatiefzinnen volgens subtype

Imperatief zinssubtype	Aantal	%
[- subject, - negatie, - emfaze]	619	72.31
[- <i>let</i> , + emfaze]	6	0.70
[- subject, + negatie]	153	17.87
[- <i>let</i> , + subject, - negatie]	12	1.40
[- <i>let</i> , + subject, + negatie]	8	0.94
[+ <i>let</i> , - negatie, - emfaze]	55	6.43
[+ <i>let</i> , + emfaze]	0	0.00
[+ <i>let</i> , + negatie]	3	0.35
Totaal	856	100.00

Opvallend is dat de twee binaire indelingsdimensies die de overige drie vormcategorieën t.o.v. elkaar onderscheiden, samen echter vier mogelijke subklassen definiëren, d.w.z. niet alleen de drie meest frequente imperatiefconstructies maar ook de groep van [+*let*, + negatie]-imperatieven. Het sterk vereenvoudigde indelingssysteem dat met de conversationele relevantie van deze classificatieprincipes rekening houdt, kan aan de hand van de volgende tabellarische voorstelling worden samengevat.

Wanneer deze indeling in vier subklassen in het licht van de hierboven gegeven frequentieverdeling wordt bekeken, stellen we echter merkwaardig genoeg vast dat de symmetrie van het systeem het ei-

Tabel 6. Classificatie van imperatiefzinnen volgens de kenmerken [*let*] en [negatie]

	[- negatie]	[+ negatie]
[- <i>let</i>]	Open the door.	Don't open the door.
[+ <i>let</i>]	Let's/me open the door.	Don't let's/me open the door.

genlijke gebruik ervan in talige communicatie helemaal niet weerspiegelt. Eerst en vooral onderscheidt de subklasse gekenmerkt door [- subject, - negatie, - emfaze] zich kwantitatief zeer duidelijk van de andere drie: ongemarkeerde imperatiefvormen komen samen namelijk 619 maal voor (d.w.z. ongeveer 72 % van alle taalgegevens behoren tot deze klasse). Daar staat tegenover dat de subgroep van negatieve *let's/me*-imperatieven slechts drie corpusvoorbeelden bevat en daarmee van alle categorieën die in het corpus voorkomen het zwakst vertegenwoordigd is (met nog geen half procent). Negatieve [- *let*]-vormen resp. positieve [+ *let*]-vormen tenslotte situeren zich qua gebruiksfrequentie tussen deze twee extremen in, hoewel ook hier kan worden opgemerkt dat het vooral de [- subject, + negatie]-imperatieven zijn (d.w.z. de zinsconstructies die Tabel 6 als [- *let*, + negatie] definieert) die regelmatig in het onderzochte corpus optreden.

De empirisch vastgestelde asymmetrie die het vereenvoudigde classificatiesysteem van Tabel 6 karakteriseert, doet m.i. veronderstellen dat een observationeel adequate indeling van imperatieve zinspatronen wellicht niet zozeer de vorm aanneemt van een tabel gebaseerd op binaire criteria, maar veeleer dient uit te gaan van een driehoekige figuur waarbij de resp. hoekpunten verwijzen naar de drie meest voorkomende categorieën. Wie rekening houdt met enerzijds de syntactische kenmerken van de verschillende vormvarianten (zie Tabel 4) en anderzijds hun distributionele eigenschappen (zie Tabel 5), ziet namelijk in dat in het corpus van gesprekken de structureel minst gemarkeerde en tegelijkertijd meest van elkaar onderscheiden imperatieve constructies samen het vaakst voorkomen. Dat deze drie subklassen inderdaad als extremen mogen worden beschouwd, kan men afleiden uit het feit dat de overige vijf subtypen eigenlijk niet meer dan overgangsposities zijn tussen telkens twee van de drie hoekpunten. Zoals blijkt uit Figuur 2 laat een driehoekige voorstelling ons m.a.w. toe het de hele reeks imperatieve vormvarianten op een aantrekkelijke manier te classificeren. De drie hoofdtypen vormen daarbij de hoekpunten, terwijl de combinaties met distinctieve kenmerken die zij ge-

Verder houdt Figuur 2 evenmin rekening met het syntactische feit dat *let*-vormen ook van de derde persoon kunnen zijn. De plaats ontbreekt echter om op deze en waarschijnlijk ook andere punten van kritiek uitvoerig in te gaan. In deze paragraaf heb ik enkel willen aantonen dat een empirische benadering van Tabel 4 aan de hand van een corpus van werkelijk voorkomende imperatieve interessante perspectieven kan openen voor verder onderzoek.

6. CONCLUSIES

In deze bijdrage heb ik proberen duidelijk te maken dat het classificeren van de vele oppervlaktestructuren waaronder de Engelse imperatiefzin verschijnt geen onbelangrijke taxonomische oefening is, maar als probleemstelling wel degelijk relevant kan zijn voor zijn algemene grammaticale beschrijving. Zoals opgemerkt in de inleidende paragraaf heeft het maar eerst zin over het eigenlijk gebruik van de imperatiefzin en verwante pragmatische onderzoeksonderwerpen te spreken, als dit kan gebeuren op basis van een nauwkeurig inzicht in zijn syntactische flexibiliteit en subclassificatie. Ondanks opvallende overeenkomsten lopen de meer systematische voorstellen die m.b.t. dit laatste in de recente literatuur te vinden zijn echter in aanzienlijke mate uiteen m.b.t. het aantal structureel te onderscheiden subtypen, de indelingsprincipes waarop de classificatie moet berusten en vooral de hiërarchische ordening waarin deze principes moeten worden toegepast. Als gezegd, spruiten deze verschillen grotendeels voort uit de onduidelijkheid over wat er juist onder de noties „subklasse” of „zinssubtype” verstaan moet worden. Naar analogie van SADOCK en ZWICKY's (1985) bepaling van het verwante begrip „zinstype” kan men nochtans argumenteren dat een imperatief zinssubtype in eerste instantie moet worden opgevat als een welbepaalde syntactische constructie die samen met de andere mogelijke vormvarianten een systeem van minimale opposities vormt. Uitgaande van een kritische vergelijking van de bestaande classificaties kan bovendien worden aangetoond dat de beschrijving van deze constructiemogelijkheden het best gebeurt kan aan de hand van die kenmerken die de imperatiefzin in zijn geheel t.o.v. declaratieven en/of interrogatieven onderscheiden: de aan- resp. afwezigheid van een grammaticaal subject, het ontkenningselement *don't*, het emfatische *do* en de werkwoordsvorm *let*. Zoals Tabel 4 laat zien, kan op basis van deze vier binaire

volgd door een onderwerp van de derde persoon uitgebreid kan worden. Bovendien tonen „tag questions” zoals *shall we?* of *may I?* aan dat de traditionelere interpretatie niet zonder meer opzij kan worden gezet.

dimensies, d.w.z. in de volgorde [*let*], [subject], [negatie] en [emfaze], een indelingstabel worden ontworpen die het volledige syntactische bereik van de imperatiefzin in natuurlijke en elkaar uitsluitende subtypen classificeert.

Rekening houdend met de frequenties waarmee de verschillende imperatieve zinssubtypen in conversationele interactie worden gebruikt, kan men vaststellen dat het classificatiesysteem in feite gekarakteriseerd wordt door een onderliggende asymmetrie. Hoewel de kwantitatieve analyse aannemelijk maakt dat de meest voorkomende imperatiefconstructies aan de hand van slechts twee oppervlaktekennmerken, d.w.z. [negatie] en [*let's/me*], gedefinieerd kunnen worden, valt het op dat de ontbrekende vierde term in de frequentieverdeling nauwelijks meetelt. De drie imperatiefzinnen die het meeste gewicht in de schaal leggen, zijn met name [- subject, - negatie, - emfaze], [- subject, + negatie] en tenslotte [+ *let*, - negatie, - emfaze]. Hoe de betrekkelijk onverwachte ondervertegenwoordiging van [+ *let*, + negatie]-constructies kan worden verklaard, is natuurlijk een vraag die ook vanuit pragmatisch oogpunt moet worden bekeken. Het is namelijk goed mogelijk dat de conversationele omgevingen waarin dit imperatieve zinssubtype bij voorkeur optreedt niet voldoende sterk aanwezig zijn in het onderzochte corpus. Aan de andere kant is het niet onredelijk zijn merkwaardige afwezigheid (net zoals die van *let*-zinnen van de derde persoon of [+ *let*, + emfaze]-zinnen) te interpreteren als een aanduiding dat negatieve *let*-vormen door de taalgebruikers zelf niet langer als een produktief zinspatroon worden beschouwd. Uitgaande van deze hypothese kunnen we dan onder het nodige voorbehoud een indelingsvoorstel formuleren waarbij het syntactische veld van de imperatief op de eerste plaats wordt afgebakend m.b.v. de drie meest frequente zinsstructuren. Binnen deze classificatiedriehoek stemmen bovendien met elk van deze primaire categorieën telkens twee secundaire (of minder frequent gebruikte) uitbreidingsmogelijkheden overeen. Of deze herschikking van de imperatieve zinssubtypen ook pragmatisch en gespreksanalytisch verantwoord is, zal uiteraard nog moeten blijken uit verder onderzoek. In deze uiteenzetting heb ik de classificatorische probleemstelling uitsluitend vanuit syntactisch-descriptieve hoek benaderd zonder daarbij aandacht te besteden aan mogelijke verschillen en overeenkomsten qua communicatieve functionaliteit of conversationele distributie. In ieder geval is het duidelijk dat binnen het imperatieve zinssubtypesysteem de meest complexe vormvarianten terrein verliezen in het voordeel van die imperatieve basisvormen die ondanks hun minimale verschilpunten het sterkst gedifferentieerd zijn.

Bibliografie

- AARTS, F. (1979): *Taalstructuur en taalgebruik. De beschrijving van imperatieve zinnen in het Engels*. Nijmegen: Creavorm Cuijk.
- AARTS, F. (1987): „Imperative sentences in English: Properties and constraints”. In W. LÖRSCHER en R. SCHULZE (eds.), *Perspectives on language in performance*. Tübingen: Niemeyer, 230-249.
- ARBINI, R. (1969): „Tag-questions and tag-imperatives in English”. *Journal of Linguistics* 5: 2.205-215.
- BLUM-KULKA, S. (1987): „Indirectness and politeness in requests: Same or different?” *Journal of Pragmatics* 11: 2.131-146.
- BLUM-KULKA, S. en E. OLSHTAIN (1984): „Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP)”. *Journal of Applied Linguistics* 5: 3.196-213.
- BOLINGER, D. (1967): „The imperative in English”. In M. HALLE, H. LUNT, H. MCCLEAN en C. VON SCHOONEVELD (eds.), *To honour Roman Jakobson: Essays on the occasion of his seventieth birthday*. The Hague: Mouton, 335-362.
- BOLINGER, D. (1977): *Meaning and form*. London: Longman.
- BOWMAN, E. (1963): „The classification of imperative sentences in English”. *Studies in Linguistics* 17.23-28.
- CHOMSKY, N. (1975): *The logical structure of linguistic theory*. New York: Plenum Press.
- COLLIER, R. en F. DROSTE (1977): *Fonetiek en fonologie*. Leuven: Acco.
- CRYSTAL, D. and D. DAVY (1969): *Investigating English style*. London: Longman.
- CURME, G. (1931): *Syntax*. Boston: Heath.
- DAVIES, E.E. (1986): *The English imperative*. London: Croom Helm.
- DE RYCKER, T. (1984): *Imperative structures: Form and function in conversational English*. (= Antwerp Papers in Linguistics, 38). Departement Germaanse, Universiteit Antwerpen, U.I.A.
- EGBE, D. (1985): *An approach to the syntax and semantics of the imperative in English*. Unpublished PhD dissertation, University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom.
- ERVIN-TRIPP, S. (1976): „Is Sybil there? The structure of some American English directives”. *Language in Society* 5: 1.25-66.
- FRANCIS, W. (1958): *The structure of American English*. New York: Ronald Press.
- FRASER B. (1987): „Pragmatic formatives”. In J. VERSCHUEREN en M. BERTUCCELLI-PAPI (eds.), *The pragmatic perspective: Selected papers from the 1985 International Pragmatics Conference*. Amsterdam: John Benjamins, 179-194.
- FRIES, C. (1952): *The structure of English: An introduction to the construction of English sentences*. New York: Harcourt Brace.
- GEUKENS, S. (1986): *Sentence type and illocutionary force: A study of the semantics of the traditional categories of sentence types*. Unpublished PhD dissertation, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- GOODWIN, C. (1981): *Conversational organization: Interaction between speakers and hearers*. New York: Academic Press.
- HALLIDAY, M. (1985): *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- HAMBLIN, C. (1987): *Imperatives*. Oxford: Blackwell.
- HERRMANN, T. (1983): *Speech and situation: A psychological conception of situated speaking*. Berlin: Springer.
- HUDDLESTON, R. (1984): *Introduction to the grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUNTLEY, M. (1984): „The semantics of English imperatives”. *Linguistics and Philosophy* 7: 2.103-133.
- JESPERSEN, O. (1954): *A modern English grammar on historical principles*. London: Allen & Unwin.
- KATZ, J. en P. POSTAL (1964): *An integrated theory of linguistic description*. Cambridge, Mass.: The M.I.T. Press.

- LABOV, W. en D. FANSHL (1977): *Therapeutic discourse: Psychotherapy as conversation*. New York: Academic Press.
- LARREYA, P. (1984): *Le possible et le nécessaire: Modalités et auxiliaires modaux en Anglais britannique*. Paris: Nathan.
- LEECH, G. (1983): *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- LEVENSTON, E. (1969): „Imperative structures in English”. *Linguistics* 50.38-43.
- LEVINSON, S. (1983): *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LYONS, J. (1981): *Language, meaning and context*. London: Fontana.
- MCHOUL, A. (1987): „An initial investigation of the usability of fictional conversation for doing conversation analysis”. *Semiotica* 67.83-104.
- PALMER, F. (1974): *The English verb*. London: Longman.
- POUTSMA, H. (1926): *A grammar of late modern English*. Groningen: Noordhoff.
- PUFUHL BAX, I. (1986): „How to assign work in an office: A comparison of spoken and written directives in American English”. *Journal of Pragmatics* 10.673-692.
- QUIRK, R., S. GREENBAUM, G. LEECH en J. SVARTVIK (1985): *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- SADOCK, J. en A. ZWICKY (1985): „Speech act distinctions in syntax”. In T. Shopen (ed.), *Language typology and syntactic description. Volume 1: Clause structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 155-196.
- SCHMERLING, S. (1982): „How imperatives are special and how they aren't”. In R. SCHNEIDER, K. TUTTE en R. CHAMETZKY (eds.), *Papers from the parasession on nondeclaratives*. Chicago: Chicago Linguistics Society, 202-218.
- SCHREIBER, P. (1972): „Style disjuncts and the performative analysis”. *Linguistic Inquiry* 3.321-347.
- SEPPÄNEN, A. (1977): „The position of *let* in the English auxiliary system”. *English Studies* 58.515-529.
- SPRINGORUM, TH. (1982): *Dialogestructuur: Een onderzoek naar structuuraspecten van dieptedialogen*. Unpublished PhD dissertation, University of Amsterdam, Amsterdam.
- STEIN, G. (1976): „The imperative in English”. *Anglo-American Forum* 5.83-105.
- STOCKWELL, R., P. SCHACHTER en B. HALL PARTEE (1973): *The major syntactic structures of English*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- SVARTVIK, J. en R. QUIRK (eds.) (1980): *A corpus of English conversation*. Lund: Liber.
- THORNE, J. (1966): „English imperative sentences”. *Journal of Linguistics* 2.69-78.
- TREGIDGO, P. (1982): „*Let* and *let's*”. *English Language Teaching Journal* 36.186-188.
- VAN DEN TOORN, M. (1978): *Methodologie en taalwetenschap*. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum.
- VAN DIJK, T. (1978): *Tekstwetenschap: Een interdisciplinaire inleiding*. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum.
- WEIGEL, M. en R. WEIGEL (1985): „Directive use in a migrant agricultural community: A test of Ervin-Tripp's hypotheses”. *Language in Society* 14.63-79.
- ZANDVOORT, R. (1969): *A handbook of English grammar*. Groningen: Wolters-Noordhoff.